

четвртком и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПретплату примају све поште
у Србији и иностранству.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. БогословијеНЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

БАЈКА
С БАЛТИСКОГ МОРА

Ходи ближе, да ти причам бајку,
Али само немој сузе лити;
Та је бајка, душо, измишљена, —
Ми смо срећни, немој тужна бити....

Бајка каже: баш ка овом мору
Свако вече, када данак прође,
Из даљине корачајућ журно
Дивна цура замишљена дође:
Бледа лица, високога стаја,
Свилних власи низ пребела плећа, —
Ах! Лепа је, ко је једном виде,
Дивне слике вечито се сећа!
Стојала би дуго крај понора,
Погружена замишљена лица,
Жудан поглед на пучину мора
Упра би бледа сањалица
За што дрхће, што је туга мори,
Сузе горке за што рони млада,
За што жудно гледа у даљину,
Са те стране да л' се коме нада?
Чека војна, који давно оде
У туђину, да би стек'о блага,
А дома му, левајући сузе,
Тужна оста вереница драга
Па сад увек, кад би сунце зашло,
Хитала би мору ка обали,
Гледала би, кад ће чамац мали
Војна ђеног да донесу вали.
Сваког дана долазаше к мору, —
Дан за даном и година прође.
Залуд чека, јер баш ни од куда
У наручја да јој војно дође,
Молила је, левајући сузе,
Бурно море, да јој војна нађе.
Питала је и сунашце жарко
Виде л' драгог када за брег зађе?
Лахорић је харлијао слатко,
Лепршао њене свилне власи;
Из дубине валовитог мора

Чудновати допираше гласи.
Сунце зађе... Пучина је мирна
Бистри вали и даље се вију,
Али тајну ником не казаше:
Да драгана у недрима крију.

А девојка чекајући драгог
Сваким даном све је блеђа била,
Док је није превелика туга
У студену стеву претворила....
И сад веле, кад је мирно море,
Када месец блеђани засија,
Из таласа војно изилази,
Баш у часу кад соноћ избија,
Бледа лица, склопљених очију,
Изгледајућ' канда мирно спава,
Посрћући по влажном песку,
Студеном се каму приближава.
Што би ближе прилазио каму,
Притиск'о би узбуркане груди,
Дисање би своје задржав'о,
Бојећи се да кам не пробуди.
Пред камом би на колена пао,
Грлио би сада хладно тело,
Љубио би очи заклопљене,
Залевао сузом лице бело.
Скинуо би мирисави венац,
Што га њему морске виле свише,
На главу би каму положио,
К'о што њега виле окитише.
Све је немо, све сном мртвим спава,
Природу је загрлила тама,
Само војно замишљена лика
Седео је код студена кама...
За што дрхћеш, што си пребледила,
За што плачеш? Немој сузе лити!
Весели се, лане моје лепо,
Јер ми ћемо вазда сретни бити!

СПетр. Јануар 1899 год.

Драгослав.

ПОНЕСИ ВАТРЕ!

— ГАРДСКИ ГЕЗА —

Било је један сахат после поноћи, кад сам сео на железницу. Воз стиже око 7 сахата у јутру у Будимпешту. Ваља ми, дакле, брзо спавати

У купеу није било никог, до једног старог господина с дугачком, старозаветном брадом.

Седео је у куту. Пушио је. Изгледао је као оне фигуре од воска, што их међу пред панорамама, и туре им цигарету у уста. Воштани човек непомично седи, и у једнаким, ситним облачићима пушка дим. Наравно, то други пушка место њега

Сан ме није ухватио тако брзо, као што сам желео. Човек се мора прво привикнути на лупу железнице и на дреку на станицама.

Помислим у себи: и ја ћу запалити једну, па ћу пушити док не заспим.

Ватре нисам имао. Никад је и не носим. А зашто бих је и носио, кад је цео свет има, а ватра је једина ствар, што се радо даје.

Запштем је од странаца.

Он тури руку у шнаг, и без и једне речи пружи ми кутију са жижицама.

Припалих цигару. Добра је горела. Вратим му жижице, и пружим се по седишту.

Странац је превртао кутију са жижицама на длану. Гледао ју је с неким уживањем, па ће мени:

— Јел'те да је лепа?

— Збиља, лепа.

— У Москви сам је добио за успомену од Чигорина, — вели ми, гладећи браду. — Познајете ли га бар по чувењу? — зашта ме ватрено.

— Чуо сам му за име.

— Он је овај славни шахиста. Играо сам с њиме. Једаред је он тукао мене; једаред сам ја тукао њега; а једаред смо били феми.

— Лепо.

— Можда и ви, господине, играте шаха?

— Никад.

(Та није хтео, ваљда, да играмо шаха?)

— А и не разумете?

— Не, господине.

— Штета, — рече старац гласом пуним сажаљења, — шах је тако потребан сваком, као и музика, или игра, или пушење. Ако ко не свира у који инструменат, он је прост човек; ко не уме играти, томе је живот као у шумскога дрвета; ко не пуши, тај не живи, тај само вегетише. А шах је у осталом тако лак, да се за један сахат може научити. Има тридесет и две фигуре на шездесет и четири поља. У првом реду стоји осам плана. За овима краљ, краљица, два коња, два официра, два топа, једном речи — читава војска у маломе.

Цигарета ми се угасила, заспала. Како бих волео, да сам ја заспао место ње; али старкеља се распалио па одушевљено распреда о постанку шаха.

Помислих у себи: хајде саслушаћу до краја. Најпослед, нема те игре, која би имала така правила да се о њима може говорити више од по сахата.

Међутим прође већ два сахата а мој чика никако не престаје с његовим знањем шаха

Једном после, кад је припаљивао цигарету, уграбих згодан тренутак да га запитам:

— Зар није по вољи да мало прилегнемо?

— Спавао сам све до сад, — одговори повукавши добро дим. — Него да наставим... И помислите, шта ми се догодило: сањам ја као да сам бели топ, па на једанпут опазим да ће ме црни коњ изести.

— Ваљда сте хтели рећи: ударити вас?

— Не, молим, ово је техничан израз. То значи да је црни коњ могао скочити на моје место. Јест врага, а ја се затворио. Ни маћи се не могу. Изгубљен сам!

— А зашто молим вас и ви не скочите?

Рекох у себи: хајде да га ражљутим, па ће можда изгубити вољу да прича даље.

Ал за овог човека то је било само уље на ватру

Он ми сасвим мирно и стрпљиво стаде тумачити да топ не може скакати, јер се то никако не слаже с његовом природом.

За тим настави:

— У тој страшној муци, на моју велику срећу, пробудим се.

— Штета! — помислих пакосно.

— Тај је сан последица моје јучерашње игре, — настави странац. — Јуче сам играо с доктором Нојем у Великом Бечкереку. Тај ме је господин у свакој партији потукао коњем. Ја радије маневришем с официрима. То сам научио од старог Гинтера у „Пештанском шах-клубу“. Он тврдо верује, да ће увек добити партију онај, ко има више официра.

— Апропо, рекох, не би ли се говор окренуо на што друго, — можда, господине идете радо и на трке?

— Не, — одговори он и одмахну презриво руком, — то је за дамбасе.

— Најлепши спорт!

— Ствар укуса! Само сам једанпут у животу гледао до краја, док је још стари Сен Јанош био жив. Можда сте га познавали? Не? Штета! Он је однео победу над Паризом.

— На трци?

— Не; на шаху. Истукли смо, господине мој, Парижане, у 1842. Мени је тада било 10 година, али сам већ толико разумевао шах, да сам скоро сваки ход унапред погодио. А ево како је била та париска игра...

— И Ернел је тамо био, јелте, међу играчима.

— Био...

— Ја мислим, да је он ипак био већи мајстор у музици. Његову оперу „Краљ Стеван“ сматрају неки као најбоље дело његово. Па и он сам сматра да му је то најбоље. Јесте ли гледали?

— Гледао сам. Био сам на првој представи. Сећам се добро онога дана, тад се бавио овде један бечки шахист, ког смо поштено измлатили.

Пардон, што вас опет прекидам, можда ћете се сетити, је ли на тој премијери био Брашаји, стари Брашаји

— Богме, не сећам се.

— Брашаија познајете?

— Како не, то ми је најбољи пријатељ.

— И ја волим тог старог чичу. Лане сам се у Карпатима нашао с њиме. Ботанизирао је по снежним планинама. Да знате каквих снежних вицова тамо има!

— Ах, јест. Једном мал се и сам не изгубих. У снегу се сретнем са једним својим пријатељем, ал срећом имао сам цепни шах уза се, па га раширим. И данас се још сећам, играли смо једну дивну партију, Муџијеву: $e_2 - e_4 - e_7 - e_5$ ... Тхе, дабоме, ви то не разумете! Укратко да вам кажем: ту се жртвује један коњ, па онда игра краљица.

Сахат је показивао већ четири. Глава ми је бучала од тог проклетог шаха.

— Поштовани господине, рекох му молећивим гласом, — нисам спавао има већ недеља дана.

— Молим, само још ово извол'те саслушати, одговори ми он. — Ових дана дође један Енглез у наш клуб, и рече: „Штована господо Мађари, одиграјте са мном десет партија. Ја ћу метнути хиљаду форината, а ви метните пет стотина“...

Више се не сећам, шта је тај старкеља даље о том приповедао. Сан ме је тако савладао, да сам наједанпут заспао.

Спавао сам слатко, као што може спавати уморан човек.

Пробудих се. Чујем како звоне и како неко ватрено и одушевљено крај мене декламује.

У јутарњем расвитку видех опет дугачку браду мога старца.

Још је непрестано приповедао о оном Енглезу:

— И галебит с официром упали и десети пут! Упали, господине мој! Разумете ли: упали! Општа радост. Енглез плати, па оде. Више није завирио у клуб

С мађарског превео :

Ј. П.

* * *

Успавана лежи околина цела.

Не миче се листак ни на једној грани.

По зраку се само оморина стани...

По нека би врана пољем се наднела,

Ваздухом зашлови, па на јаблан слети;

Мало вратом крене и гракне из гласа,

После опет крил'ма простор заталаса

И к'о црна стрела mine кроз врлети.

Већ је њеког трага нестало одавна,

А твој поглед стално оним правцем креће:

Којим она више пролетети неће,

Никад више крила залепршат' тавна...

Заман тако поглед по прошлости лута;
Пронађеш ли трага, угледаћеш тамо
Место зрачних слика, тавне сенке само, —
Утиснуте стопе сред мрачнога пута!

1899. Хајделберг.

Божа С. Николајевић.

ЈЕЛЕНИН МУЖ

РОМАН
НАПИСАО Ђовани Верга

(НАСТАВАК)

II

Међу тим Јелена је ишла, под руку с Чезаром, од врата до врата, од пријатеља до сродника, тражећи конака. Пошто ју је одбила тетка Орсола под изговором, да није рада свадити се са дона Аном, ово двоје љубавника беху клонули духом.

Опет су се налазили на улици, оборене главе, збуњени, не знајући шта да раде. Јелена је предложила, да потраже гостопримства код Робертове мајке, једне друге удаљене рођаке дон Либоријеве. Али пре пола сахата Роберто је дојурио кући и начинио узбуну, те тако је његова мајка имала кад, да се размисли. Она прими бегунце у предсобљу, намрштена чела, са свећњаком у руци, тобоже крстећи се од чуда, изјављујући, да јој је немогућно примити девојку у кућу, пошто има сина у кући, па би суседи могли свашта мислити. Она је, рече, врло скрупулозна у тако нежним стварима. Њен је исповедник отац Мансуето, капуцинер, који је доста строг човек. Роберто је прислушкивао иза врата. Јелена беше побледела и лако је дрхтала од узбуђења. Она обори главу и повуче за руку Чезара, који је муцајући и држећи шешир у руци, као да проси милостињу, и даље наваљивао на домаћицу, избегавајући њене оштре погледе. Кад је ова чула да њих двоје силазе у мраку низ степенице, дубоко уздахну и рече свом сину, који провири иза врата:

— Једва једном одоше!

— Још нам је и то требало! рече Роберто. Добро је те сам нађушио и одмах те известно. Ко зна кад би била свадба. А дотле морали би ми да девојку издржавамо.

Док су оно двоје младеница као убијени слазили низ степенице, паде на ум Јелени, да на другом кату станује једна удовица, која је сматрана као богата жена и која је свако вече долазила с плетивом ка Робертовој мајци, где се врло добро опријатељила са дона Аном. Пошто Чезаре није знао шта да чини, вратише се уза степенице. Удовица је била код своје сусетке баш у тренутку, кад је Роберто као без душе донео глас, те је она одмах, оставивши плетиво, побегла у свој стан и закључала се. Служавци беше заповедила, да никога не пушта и да само каже да госпођа није код куће. Изгледало је као да је слутила, и чим је чула звонце узвикнула је:

— Ето их!

Служавка довикну кроз кључаницу, да је газда-рица изишла, а кад Чезаре, зачућен том чудноватом околношћу, не хтеде да иде, мислећи да ту има неког неспоразума, на послетку ушита, кад ће се вратити; она јој пришапу иза врата:

— Кажи да лежим болесна у постељи. Кажи да имам грозницу!

Љубавници окренуше леђа, не рекавши ни речи, а доле под капијом договараху се шта да раде. У тај мах у близини откуцаваше поноћ. Један светлосни зрак продре кроз врата неке пекарнице, која беше из дворишта, и чу се сејање брашна. Пас, који беше у шупи затворен, нададе лајати

Чезаре немо стиште девојку на груди. Она му се умилно истрже. У помрчини виђаше се само њен, неодређени црни лик, обучен у црне хаљине, с велом на лицу. На послетку рече он:

— Хајдемо.

— Куда ћемо?

— Не знам.

Улица беше пушта и одјекивала је у хладној јесењој ноћи; њени шкиљави гасни фењери бацаху светлосне млазеве у побочне улице. На тамним кућним фасадама отворио би се овда онда који осветљен прозор. Из даљине се чуо још шум кола у живљим улицама.

Јелена ћуташе; кад су пролазили испод једног фењера, виђао јој се врх ципелица испод скута од хаљине, коју беше десном руком мало уздигнула. Чезаре је ушита снебивајући се:

— Волиш ли ме још?

Она му ћутећи стиште руку. Два поћна стражара прођоше поред једног кућњег зида, с рукама у шпаговима.

Младић промрмља уплашено:

— Хоћемо ли мојој кући

— Не! одговори она одлучно.

Он је погледа немо, уплашено, као да би је хтео уштити да се не каје! Јелена му прочита из очију мисли те рече:

— Волим те! И опет бих учинила оно што сам учинила, да будем твоја!

Он хтеде да узме њену главу, и да је пољуби чистим братинским пољупцем. Али Јелена га одгурну и метну му руке на груди, не рекавши ни речи. Само онда онда стискаше му руку, идући поред њега. Чезаре, коме је у глави владала забуна а срце куцало као да ће да искочи, није знао куда је води. Јелена му наслони главу на груди. Наједаншут се нађоше у улици дел Дуомо. Напослетку Чезаре ушита:

— Куда ћемо?

— К твоме стрицу Лујђиу.

Младић застаде. Јелена настави:

— Знам, твој стриц ме не воли, али ме неће оставити на улици. Видећеш.

Чезаре јој рече, да је његов стриц строг и неумољив, и да га он више није похађао, од како му је због тога што је ишао њеној кући, прочита добру буквицу.

— Тим боље! одговори она. Значи да зна све. Пре или после морали бисмо се помирити с твојим стрицем, пошто је богат човек. Видећеш да ће ти опростити.

Над тамном мрачном улицом трепераху на високом и хладном небу миријаде звезда. Јелена их показа драгану и наслони своју главу на његово раме, окренувши лепо, бело лице небу.

Чезаре одлучно закуца.

Стриц Лујђи није држао слугу, говорећи да су то плаћени непријатељи, те тако отвори врата сам сав разбарушен и блед од хладноће и страха услед те ноћне походе. Требало му је пет минута док је нашао кључаницу. Он се скамени од чуда, кад виде ово двоје пред собом.

Јелена му паде плачући пред ноге и стаде га називати милим ујаком.

Стрицу није требало ништа више да пита. Он је био толико збуњен, да није знао где да спусти свећњак. На послетку изли свој гнев на Чезара, назва га бедником, који ће породицу упропастити, и своју мајку пре времена у гроб отерати, рече му како хоће да се жени, а још је жутокљунац, који није кадар ни за себе хлеба зарадити. На њега, рече, не треба да рачуна. Оно што има једва достиже њему и његовој жени. Јелена, којој су сузе обливале лепо лице, држаше га чврсто за руке и преклињаше, да је не оставља на сред улице.

На послетку стриц омекша; он законча стари врескаут, који му је служио као собња хаљина и прогушћа:

— Што се вас тиче, ви можете остати, пошто сте већ скували чорбу. Не могу да вас оставим на сокаку. Моја жена ће вам на брзу руку спремити мало постеље. Ви сте учинили лепо комедију! Шта мислите да сте добили? главни згодитак или сина Виктора Емануела.

Чезаре се не усуђиваше да усправи главу. — Ти можеш спавати на сокаку! узвикну му стриц. Иди па се одмарај на својим лаворикама! Лено си учинио!

И кад га је најурнио као каквог пса, Јелена дохвати на вратима Чезареву руку и рече му:

— Сад сам твоја, не бој се!

И први пут пољуби га у чело.

Чезаре се корак по корак удаљавао, увучених рамена с рукама у шпаговима. Сад му је први пут било јасно шта је учинио; осећао је као да му је кроз срце прошао нож.

Прошлог вечера је Јелена, ухвативши један трепутак кад се отац свађао с мајком, а Роберто ћутке гледао Камилине руке, добацила му значајан поглед и пришаптала му:

— Страх ме је!

У том тренутку била је бела као бели восак; главу с бујном косом беше нагнула мало у страну и у том положају била је врло лепа са својим вратом као у статуе.

Дуго је владала нема тишина. Напослетку, док су Роберто и Камила случајно проговорили тихо

неколико речи, Јелена дохвати испод чаршава на столу Чезарову руку и рече:

— Мама зна све!

Младић пребледе. Он је то био готово погодио по дона Аниним напућеним уснама, по честом прекидању разговора и по изванредној речитости Робертовој, који је покушавао да разговор оживи, и по дугим погледима, што их је Камила управљала на сестру, докле су јој руке почивале у крилу. Игра се у тај мах завршавала мирно као и обично. Дона Ана, њен муж и Камила говораху сви заједно. Чак и Роберто је учествовао у том живахном разговору машући главом.

Чезаре ушита тихо:

— Шта да радимо?

— Не знам, одговори Јелена. Помози ми ти! То је било први пут да му је у узбуђењу она проговорила са ти. Уједанпут разговор се прекиде.

Дон Либорио беше савесно забележио партију у регистар. За тим метну своју шлетену капу на сто поред бурмутнице, узео мало бурмута и дубоко уздахнувши наслони се на столицу. Дона Ана остави у кутију карте и зрна, што служажу за обележавање тачака.

Заљубљени младић је ћутао и гледао у Јелену, која беше главу оборила на груди, на којима би се овда онда заблестао из чипака крст од црног стакла. Имала је белу хаљину, која јој стојаше као да је саливена, с отвором у облику срца и са рукавима до лаката. Његове очи блуделе су с кћери на мајку, која је цело вече преседела напућених усана и напштена чела, не прозборивши с њим ни једне речи. Шта више викала је на Јелену, што јој није узела из руке кутију да је остави у фијоку, и питала ју је где јој је то вече глава!

Дон Либорио је пажљиво навijaо сахат, застајући после сваког обрта, да не би покварио механизам. У тај мах Чезаре, који је стојао поред пијанофорта, рече тихо Јелени:

— Хоћу ли да идем?

Она га погледа дугим, дугим погледом и одговори:

— Зар би могао?

— Ако ти хоћеш... ако твоја мајка..

— Не! рече Јелена. Не! понови мало после правећи се као да нешто тражи по потама. — Не бих могла живети без тебе.

— Шта да радимо?

— Оно што ти хоћеш, — одговори девојка просто.

Њега су дирнуле и потресле те речи изговорене дахом, докле је Јелена избегавала његове очи и готово му окретала леђа. Али искушење, које су те речи за њ садржавале, почеле су је плашити. Јелена видећи да он не одговара понови:

— Оно што ти хоћеш. Све што год ти хоћеш!

Чезаре порумене. Покушавао је да јој објасни, да му његови рођаци не би одобрили да се жени све док не добије какву службу, а да ни њени родитељи не би му је дали.

— Па онда?

Он није знао шта да одговори. Осећао је њене оштре погледе управљене на њега.

— Да побегнеш? промуца он.

Јелена метну руке на груди, бледа као мрамор и не одговори. Њему беше дисање застало, толико се беше уплашио због те речи што му се измаче. Јелена га гледаше дуго у лице, за тим климну тихо главом.

Рођак устаде, да помогне Камили да метне у кутију игле и клупчад. Дона Ана беше ишчезла. Међу тим Јелена се саже над клавир, написа неколико речи на увоју једних новина, па кад је то свршила рече:

— Ако сутра не можете доћи, пошаљите ми ову романцу.

На улици при светлости једног фењера сазнаде Чезаре какву романцу тражи Јелена од њега.

„Сутра у вече, у једанаест, код г-ђе Роберто. Причекај ме на степеницама.

Пошто ју је пола сахата очекивао у мраку, угушујући руком ударе срца, снази је где долази на врховима прстију, бледа и усплахирана лица. Руке јој беху хладне, али није дрхтала. Она му рече промуклим гласом:

— Хајдемо!

Он је хтеде загрлити, али девојчица се оте од пољубаца, којима се он не усуђиваше да је обаспе. Она додаде истим тоном:

— Не, не још.

Првим пољупцем пољубила га је она на вратима стрица Луђија, кад му је рекла, да је сад његова.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

МАНАСТИР ГРАДАЦ

(одломак из једног путописа)

Кад се из Рашке (градића) иде низ реку Ибар наиђе се на самоме путу, с леве стране, на ушће реке Брвенице у Ибар. Идући тако путем, на приличној даљини пред ушћем р. Брвенице угледаш град Брвеник (тврђаву), над самим ушћем р. Брвенице а на последњем изданку косе која се пружа од планине Радочела. У своје време је овај град Брвеник био господар не само овога друма покрај Ибра него и целог овог краја, који се, веле, звао такође Брвеник.

Предео р. Брвенице је брдовит крај, али доста плодан према својој брдовитости. Кад се пође уз Брвеницу, десна јој је обала доста примакнута коси планинекој, те отуда и стрменита, а лева је блажија, а на неким се местима шири или у корутину или у поље. С леве стране у Брвеницу упиру, на више места, огранци пл. Радочела који се називају именима оближњих села као: шумнички, четњарски, бинићски висови и т. д. С десне пак стране допиру огранци пл. Голије, пограничне планине према Србији под Турцима, и такође имају имена оближњих села: беочки, котрашки висови и т. д. Идући тако уз р. Брвеницу, левом њеном обалом, прво се наиђе на село Брвеницу,

вишину лева овим је, на десној обали реке, село Градац. Још се свега два села налазе на овој реци до њеног извора, Ржана с десне стране и Бинићи с леве. Покрај овога виђају се, уз Брвеницу, овде онде, и појате. Село Брвеница је подаље од реке истога имена, али село Градац лежи на самој обали ове реке, на самој коси планинској, која упира у само корито р. Брвенице. Као и свуда код нас, тако и овде реке добијају имена по селима кроз која, или поред којих, протичу. Тако се овде, код села Градац, р. Брвеница назива Градачка река. Овде је корутина ограђена са три стране брдима, а с четврте је валовит предео и сеје се стрмним житом. Лепота овога предела и манастир, готово у развалинама, привукоше толико нашу пажњу да се једва, после неколико часова посматрања, кренусмо даље на пут. Овде је тај манастир чије име горе стависмо, а који ће још за коју годину бити сав у развалинама. Манастир се налази на једном висоравну 50—60 м. висине. Око манастира са три стране је неколико минута удаљено село Градац а с четврте, јужне, су узвишења виша од платоа на коме је манастир. Манастир је од реке удаљен 15—20 минута, а једна је страна платоа прилично стрма према реци. Величина манастира, спољашњи његов изглед и лепота му опомињу човека на славно доба наших старих, на доба Немањића. И ако је доста тешко, са оним што је од манастира остало, сада представити у мислима изглед целог манастира, опет и ово што је остало довољно је да вас увери „да су наши стари некад царовали“. Око манастира, т. ј. око храма и дворишта му, био је зид, чији се темељ, на више места види и данас, а ишао је ивицом платоа. Изван овога зида, а близу пред вратницом манастирском, била је црква, на чијем је месту сада подигнута нова црквица, у коју не може више стати од 50 људи. У самој дворишту манастира налазе се две испоснице у самој камену, у којима сада лети ладују козе и овце. Спољна дужина храма је 26 м, а ширина 12 м. Висина зидова је око 20 м. Према сликама на зидовима овога манастира зидови су били још виши па је тек после настајао кров. Храм овога манастира, дакле, сада нема крова, те је тако остатак овога манастира изложен свакој непогоди. Храм има прозоре са оквиром од мермера с додатком оквира од дрвореза, који је (дрворез), по предању, додала доцније, покрај осталих украса, царица Оливера, кћи кнеза Лазара, када је после смрти Бајазита живела у Србији. На уласку у храм, над самим вратима очуван је леп свод, око целих врата, од резаног белог мермера са стубовима и стубићима мермерним. Храм је сав патосан великим, квадратним мермерним плочама. На први поглед у унутрашњости храма познају се они делови, које, обично, има сваки храм: паперту, храм и олтар. Паперта има два дела од по 5 м. дужине. Она има двоја мала врата, и с једне и друге стране зида мале ћелије, за које нам рекоше мештани (људи онога места) да су исповеднице. Храм и олтар имају по 8 м. дужине. У храму се познају и певнице, десна и лева, а зид је поред њих издубљен као и у многим другим нашим манастирима и црквама. На зидовима се виде многе живописне слике неке више, неке мање оштећене; многе су и потпуно очуване као слика св. Макарија, слика Соломонов суд о детету и т. д. Живопис је, дакле, негде више негде мање очуван у целој храму. У храму се налазе два њивота

(гробнице) од чистог белог мермера, исто онаке као оне у Студеници. Њивоти су лепо, уметнички израђени, а на заклопцима имају урезан крет са двома попречним пртима. Оба су њивота, један за другим, на левој страни у храму.

Као и обично, тако и овом приликом, чим нас, странце, видеше сељаци тога места, дођоше нам на разговор, а ми их радо дочекасмо жељни да чујемо: да ли они шта знају о овој манастиру. Ту беху и људи већ у годинама. Ту дознадосмо да они памте: да је манастир зидала краљица (царица) Јелена; у њивотима леже цар Константин и царица Јелена. Нико не зна да ли има каквих остатака у њивотима, а прича се: да је неко покушао да види шта је унутра и да му је друштво подигло заклопац те је увукао руку у њивот, али му се рука одмах осушила. А на напомену, да овај манастир личи много, врло много, на манастир Студеницу рекоше нам: да је краљица Јелена хтела да сазида онакву исту цркву као Студеницу и да је немаре, пре но што су почели рад, послала те су разгледали и добро запамтили Студеницу и после сазидали овај манастир. И доиста по спољашњем кроју цркве и унутрашњем распореду нема никакве разлике између овог манастира и Студенице. Наше је мишљење, да је се овај манастир, у оно доба, једначио лепотом и живописом са Студеницом. Онакав исти свод над вратима са сликама изрезаним у белом мермеру, какав има Студеница има и овај манастир, само је овде много оштећен.

На овако дивном месту овај, некад прекрасан, манастир подигла је, као што и предање вели, краљица српска Јелена, жена краља Уроша Великог, а мајка краљева: Драгутина и Милутина. Кад је краљ Урош Велики, њен муж, био збачен с престола од свог сина Драгутина, потоњег краља, оде и краљица Јелена са својим мужем и сином Милутином у приморски део државе српске и тамо се склоне. Краљ Урош на скоро умре а краљица се настани „у Брњачи, у пределу старог Колашина, због чега се и назива краљица брњачка.“ Доцније се краљица Јелена измири са својим сином Драгутином, опрости му увреду, а краљ Драгутин подели државу са својим братом Милутином. Нема сумње да највећа заслуга што су се браћа измирила припада мајци им краљици Јелени. Из свога двора у Брњачи, често је одлазила у походе своје сину краљу Милутину, чија престоница беше у Вањи крај Косова. Чинила је многе милостиње убогим, оправљала и даривала многе цркве и манастире, али како не беше још, по примеру старих краљева и краљица, подигла из нова себи задужбину, реши се да и то учини. Гледајући Божје храмове, које подигоше побожни краљеви у славу Божју, почне „горко плачући“ себи говорити: „тешко мени грешној, јер пропустих време покајанија свога и не учиних ништа; тешко мени, јер, зашпавши тешким сном, угасих светилник душе своје.“ Избере место за задужбину своју у држави сина свога краља Милутина и почне зидати храм „Пресвете Богородице, празник Благовештења, у месту које се зове Градац.“ Додати веште немаре, потроши „злато много, нештедно дајући сваком раденику“ јер не хтеде да ико насилно ради или да негодује.

Није имала покоја ни дању ни ноћу само да би с успехом, и што пре, свршила започето дело за које говораше: „ти си васе желаније моје и вечноје утјешеније

моје.“ И кад виде да се зидови тога храма подиглоше, радоваше се и веселим срцем говораше: за оне, који тврдо у тебе верују, ову твоју цркву о Господе, и ти пресвета Богородице, заштитнице живота мојег, овај храм, посвећен твом светом имену, сједини са осталим светим, зборним и апостолским црквама. Онима који ће у њему обитавати подај благоверност, чистоту и целомудрене мисли; отклони од њих зле напасти које се подигну на овај свети храм а даруј мир и тишину стаду твојему, чувајући државу благовернога краља српске земље. По свршетку храма она „испуни дом божији књигама и сосудима златним и сребрним, позлаћеним и окићеним бисером иконама окованим златом и светим моштима, завесама знатним и снабдега свима осталим потребама црквеним, које је тешко избројати. По том скупивши изабране калуђере (чрнци) постави власти игумне, начелнике и ђаконе, који ће држати храм овај, утврди опште житије и рече им: да се установљенога реда строго држе а пречасни игумани да раде бојећи се Бога и заповеди божијих. Цркве и многа избрана-села приложи овом светом месту; хрисовуље, на којима беху сви ови прилози, утврди својим потписом и давши све што је потребно овоме храму рече: „сада ти сама, о пресвета моја владичице, испуни дом твој свети свакога задовољства.“

А при поласку из овог манастира у свој двор, у Брњице, тихим и благоразумним гласом рече: „братије и оци и чеда моја важљубљенаја придите и послушајте мене и страху господњу научуви. Дужно јест првоје бојати се Бога и њему угодна дела творити а мрека и лукава дела избегавати јер богоотац пророк Давид каже: „удржаше грдину и одејаше се неправдоју и нечистојоју својеју и тем скончаше се и погибоше за незаконије своје,“ јер се Господ грдњи противи а смернима даје благодет. И од свеколикога богаства, које ви у овоме пресветоме дому држите, дарујте нештедно сиротињи, јер ко даје сиромашу узајмљује Богу.“

После овога краљица Јелена је живела у својем двору у Брњцима, где је и умрла фебруара 1314 год. а сахрањена по жељи својој, у овој својој задужбини, манастиру Градцу, где јој се и данас, као што је напоменуто, налази њивот од мермера. Сам архиепископ Сава III је чинодејствовао при опелу а син је Милутин, својим рукама, спустио у њивот. Други јој син краљ Драгутин због слабости и зиме није могао доћи на погреб. Онај други њивот у овоме манастиру је њивот њене ћерке, која је била удата за блтарског цара Михаила Асена, јер је и она пренета у овај манастир и положена у мермерни њивот крај своје мајке. Доцније је народно памћење заборавило ко је у њивоту поред краљице Јелене а како је велики црквени празник цар Константин и царица Јелена, празник у коме се помиње Јелена царица или краљица, то су нашу краљицу Јелену, основатељку овога манастира, помешали с грчком царицом Јеленом а други њивот, следствено, дали цару Константину, јер се Јелена царица и Константин цар заједно славе.

Сабор око овога манастира држи се о Великој Госпојини.

Оволика брига ове наше краљице Јелене за овај манастир, који је, више од два века, био уточиште и утеха убогим, ослабљенима, заслужује да потомство, кад није

раније бар сада, јер још није доцкан, сачува од потпуне пропасти овај диван споменик наше прошлости. Недајмо да нашом немарношћу пропадају оваки споменици, речити сведоци наше славне прошлости. Зидови су довољно јаки да носе кров, који би могао да се направи од грађе у ономе крају, и само цреп да се набави. Ево прилике за родољубе да себе овековече и да буду обновитељи храма „богоугоднеје и жизни непорочнеје, благочестивије и христољубивије госпожде нашеје, блаженеје Јелени монахије.“ (Израђено помоћу животописа краљице Јелене од архиеп. Данила).

Фебруара 1899 год.
Браће

Ј. Ђ—Бр.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Географска и космографска знања у време Дантеово. — Доло, учени Талијан, прочитавши пажљиво спис: „Божанствена Комедија“ доказивао је, да је наука у време Дантеово имала већ извесних космографских и географских знања, која су до данас остала неизмењена. Тако н. пр. знало се у доба Дантеово, да је месец главни проузроковач морске плиме и осеке; да је површина мора апсолутно равна; да постоји средсредна сила, која се и онда доказивала падањем тела на земљу; да је земља округла; да је већи део копна збијен северном полу земљином. Најпосле, било је у то време извесних појмова о хемијским елементима.

Распоред порођаја по периодима дана и ноћи. — Статистички Виро у Буенос Ајресу водио је тачне записке о рођењима и обележио је часове дана, у које она долазе. Упоређивањем нагомиланог материјала дошло се до неколиких интересних резултата. Порођаји најчешће бивају ноћу, т. ј. од 6 часова увече до 6 часова ујутру. Број деце рођене ноћу подједнако се распада на половине, т. ј. ноћу се роди толико женске деце, колико и мушке. У дан, број мушке деце расте и јако надмаша цифру женске деце. У опште, насеље тога града рађа више мушке, него женске деце.

Првобитно ловачко оружје било је и сувише оскудно. Човек тада није имао ни лука, ни стреле, ни мреже, ни праћке; штап и камен беху му једина средства за лов. Џон Лебок, који се доста бавио овим питањем пише, да је тешко веровати како је човек могао убијати дивљач, кад није имао скоро никаква оружја; али у исто време доказује, да су животиње првобитног доба биле питомије и мање подозриве према човеку, него што су данас. На островима ненасељеним све су животиње скоро питоме; њихово подозрење и смотреност расли су напоредо са развитком уметности у човека.

Како је ловио првобитни човек, то се у неколико даје видети по лову данашњих дивљака. Он је по целе сате лежао у заседи и чекао животињу крај извора или речице; пливао испод водене површине и удисао ваздух на трску; легао на леђа где год на стени, са комадићем рибе у рукама и ту се претварао да спава, докле не би намамио себи јастреба или врину, па би их ту хватао. Као што да-

нас дивљаци Северне Америке, добивши велики лов, туку и секу колико год више могу, али односе собом само најбоље комаде, тако је некада радио првобитни ловац.

Најстарије пак оружје за риболов била је кост, са оба краја заострена. Касније се риба ловила копљем, које је имало на врху оштру кост, или заострено дрво. Затим се већ у лову почео употребљавати камени нож, камена сикира, стрела, камени кинжал и др. згоднија средства.

Цивилизација и нервне болести. — Често пута се одговорност за савремену нервозу света у образованим земљама бацала на префињену културу садашњета човечанства, која као да сувише неки свет. Присталице тога мишљења непрестано се позивају на дивља племена, која не знају шта је то нервозност. — Нова испитивања показују да то није истина. Чувени антрополог Брентан доказује, да су нервне болести међу нецивизованим народима исто тако честе, као и међу народима образованим. Ово је потврдио и Рас једним примером. Наиме: у Колумбији, јужно-америчкој покрајини, смртност од нервних болести долази за $\frac{1}{3}$ чешће него међу Европљанима. Он приписује нагло развијање нервозе великим променама у начину живота, у навикама и обичајима.

Како су Римљани гледали на занимања. — По римским појмовима земљорадња је била једичко поштено и племенито занимање. Ако су Римљани хтели кога да похвале, говорили су да је одличан земљорадник, примеран домаћин. Живот земљорадника сматрао се побожним. — Трговина је стајала много ниже: сенаторима и грађанама било је шта више забрањено бавити се њоме. Занати, као и свака служба за новац сматрала се едостојном римскога грађанина; тиме су се бавили робови и ниже класе и странци.

Имена и презимена у Индији. — У многим индијским покрајинама непозната је употреба имена и презимена. Од овога правила ваља изузети племе Марата, где сваки њих има своје име и предаје га потомцима као у Европи. У северном Индустану постоје имена али за цело племе, за велики број људи, који нису међу собом род, те с тога не треба узети ни ова имена као имена фамилијарна.

У покрајинама Јужне Индије обично се пред име лица ставља име места, где оно живи, тако напр: Карна—Манди—Рао, што значи: Манди—Рао из Карна. Осим тога у свима документима се ставља поред имена лица и имена места још и име по оцу. Европљанин, ако не зна њихов језика, мора изговорити пуну титулу лица, иначе се може десити да каже место имена додатке имену и да га не разумеју.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

Песнику „Умрле Анелине“. Преварили сте се, наш лист не донеси — посмртне огласе.

М. М. свештенику у М. Читајте ви, оче, и даље ваше песме вашој попадији, а нас оставите на миру.

Садржај: „Бајка о Балтичког Мора“ (песма). — „Понеси вагге!“ — „* * *“ (песма). — „Јеленин мурје“ (наставка). — „Манастир Градац“. — „Занимљиве ситуације“. — „Одговори уредништва“. — „Од уредништва“. — „Од администрације“.

М. В. у Б. Вашу „Исјавест“ не можемо штампати. Да би одлаули срцу и души изволите се обратити само свештеном лицу.

Милош М. Миш, у С. Шта, зар нам ви још претите и сталним сарадничтвом? Човече, имајте душе!

„Отац на самрти“. Није добро.

Т. М. Б. Ни једна песма није добра.

М-ку. Вежбајте се и даље, али та вежбања не зажедите штампати.

М. у Б. Ни сав жарки патриотизам не спасава паснату Сетјте се само да сте пронашли „да су на Вардару тихе ноћи“, и да вас Вардар себи мами: „да пијете нектар са таласа шумни“, и — сами пресудите.

М. А. „Уловица“ и остало са свим је слабо.

В. Г. Не ваља.

Б. у Н. Сажалевамо несрећни случај што вам је драга умрла; али то је све што можемо учинити.

М. Н. Б. И ако је идеја стара ипак је лепа, али је обрада са свим ништавна.

— *ић* — *вић* у *К.*, Устихотварави бљандави салонски комплименти немају бјшта еродног са појезијом.

З. К. Радујемо се што сте наш претплатник, али се ни најмање не радујемо што нам и приче шаљете.

ОД УРЕДНИШТВА

Услед промене штампарије наш лист није могао изаћи у недељу 27. ов. м. Тај недостатак накнадићемо читатељима у идућим бројевима.

Администрација „Звезде“ моли све дужнике, да дугујуће суме на име претплате до краја овога месеца што пре пошаљу, јер ће у противном случају бити принуђена, да од 10 јула т. г. обустави лист свакоме, који до тога дана не би свој дуг измирио.

У исто време моле се претплатници „Звезде“, којима рок претплате истиче крајем овога месеца, да претплату за наступајуће тромесечје што пре обнове.